

PERSONALITĂȚI EVREIEȘTI ÎN ROMÂNIA, ÎN PERIOADA CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

de Dr. Șlomo Leibovici-Lais

Lumea de astăzi este bântuită de multe boli. Realizările neprevăzute în domeniul tehnic nu coincid cu progresele asemănătoare în lumea spiritului. Deși nu suntem săraci în progrese nici în acest domeniu, tendințe nesăbuite, provenite dintr-un cinism nihilist, bagatelizează trecutul. Curentul post-modernist și-a propus distrugerea istoriei, negând existența de documente.

Leo Strauss, filosof, unul din cei ce-au pus baza filosofiei moderne europene, spune - ca istoriosof, printre altele, că istoricistii, spre deosebire de istorici, se vor a ști mai multe decât cei ce au făcut istoria și decât cei ce-au scris documentul. Având în vedere că virusul negaționist a pătruns și în cercetarea trecutului evreilor din România, ne-am gândit că este necesar să punem în lumina adevărului anumite momente din trecutul evreilor din România.

Începând cu guvernul Goga-Cuza din octombrie 1937, urmat de guvernările Miron Cristea, Gigurtu, guvernul legionar și guvernarea antonesciană, evreii din România s-au văzut în situația de a trece de la o viață suportabilă, la pericolul de a fi exterminați. Eliminări din profesii, din școli de toate gradele, schingiurii și aruncări din trenuri și autobuze, progromuri în Dorohoi, București, Ploiești, Iași, muncă forțată, deportări în lagărele de concentrare și exterminare din Transnistria și pregătirile de trimitere a tuturor evreilor din România spre lagărele de exterminare de la Belzec, fapt dovedit prin atlasurile C.F.R. - pregătite cu previziunea numărului de vagoane necesare pentru fiecare județ, au fost acte care urmau să realizeze "soluția finală" și pentru evreii din România. Ce a zădărnicit sau cel puțin a diminuat acest desnodământ final? Fără îndoială că au fost cauze mute și diferite. Nu cea mai puțin importantă, conducerea de atunci a evreimii române.

A.L. Zissu, conducătorul evreilor naționali din România, pe care renumitul redactor al prestigioasei reviste "Commentary", din New York, îl considera (pe Zissu) cel mai mare ziarist din Balcani, om cu mari relații internaționale, înfipt adânc în tradiția evreiască și în vechiul ei tezaur, conștient că evreii din România sunt o minoritate națională, chiar dacă nu au fost recunoscuți ca atare, fire independentă, democrat radical, fără predispoziție spre compromis. Elementul cel mai important este că Zissu a fost singurul conducător evreu din Europa, care nu numai că nu a fugit din România, dar s-a întors în România, din Apus, în 1941. El a stat în fruntea executivei sioniste în ilegalitate, a fost președintele comitetului de salvare și reprezentantul Agenției Evreiești, capul oficial de emigrare spre Eretz Israel. Cumulul acestor misiuni și atitudinea lui de curaj în salvarea unor evrei, atât cât s-a putut, din Ungaria, Polonia și Slovacia, în pofida decretului de condamnare la moarte a refugiaților prinși și a găzduitorului său. Toate acestea despre Zissu din perioada celui de al doilea război mondial.

Doctorul Wilhelm Filderman, avocat strălucit, nu numai la bară, dar ca apărător al populației evreiești din România, președinte al evreilor pământeni și al Federației Comunităților Evreiești din România, membru în conducerea largită a Agenției Evreiești, Filderman nu a ezitat să emită nenumărate proteste împotriva "Conducătorului", Mareșalul Antonescu, fost coleg de școală. Această îndrăzneală i-a adus deportarea în Transnistria, de unde a fost readus datorită protestelor vehemente din țară și străinătate. Dar nici la revenirea lui din Transnistria, Filderman nu a încetat să-și apere comunitatea, în fruntea căreia se afla, chiar dacă nu oficial, ci în cadrul "Șfatului Evreiesc", forul conducător ilegal al

evreilor din România în acea perioadă, sfat inexistent la negaționiști, dar foarte existent când regimul l-a făcut responsabil de mobilizarea celor 4.000.000.000 de lei la care au fost impozăți evreii atunci.

Rivalitatea între Zissu și Filderman, pornită de la puncte de vedere deosebite, de la firile lor atât de opuse și eventual din ambiții personale, nu a avut darul de a facilita conlucrarea și se prea poate că a dăunat, într-o măsură oarecare, cauzei pentru care au luptat amândoi cu atâta abnegație.

Saika Dan, sol parașutat în spatele frontului, a consemnat în raportul lui adresat lui Haim Weitzman și David Ben Gurion, citez: "dacă aceste două puternice personalități ar fi conlucrat fără rivalitate, s-ar fi putut realiza mult mai mult", am încheiat citatul.

Șef rabinul doctor Alexandru Șafran, cel mai tânăr rabin ajuns la acest post înalt, cândva și undeva, avea doar 30 de ani la înscăunarea lui, ca șef spiritual al evreimii române, a fost o personalitate de cu totul altă natură. Educat în casa gaonului Rabi Bezalel Zeev Șafran din Bacău, care a fost autor al unor responsae vestite, onorate în întreaga lume evreiască, rabinul Alexandru Șafran și-a însușit o temeinică pregătire talmudică, completată de studii universitare, înnumerate cu titlul de "doctor în filosofie". Pe lângă perseverența în studii de pe urma cărora a devenit profesor de Kabala la Universitatea din Geneva, cu cărți publicate în domeniu, traduse în mai toate limbile europene, rabinul Șafran s-a dovedit un șef spiritual demn de misiunile lui în zilele grele, cele mai grele, cunoscute de comunitatea în fruntea căreia se afla. Dacă ținem seama de faptul că rabinul Șafran a fost ales în pofida opoziției președintelui Federației Comunităților, dr. W Filderman, că l-a avut ca rival serios pe Zissu, pentru care, așa cum a denumit una din cărțile sale, "Nu există cult evreiesc!", dacă ne aducem aminte că imediat la preluarea înaltului post a trebuit să țină piept decretelor restrictive, ce turnau ca ploaia, că s-a văzut nevoit să medieze între cei doi mari rivali, Zissu și Filderman, care nu i-au fost adepți, vom putea aprecia importanta sa activitate în salvarea intereselor celor ce i-a păstorit. Alexandru Șafran a înscris un capitol de cinstă pe răbojul istoriei evreilor din România, mai ales în timpul Holocaustului, multe din activitățile anti-evreiești au fost contracarate de acte de curaj ale șef rabinului, nu o dată împotriva tuturor prevederilor. Dacă elevii și profesorii exmatriculați din învățământul de stat, de la grădinița de copii și până la cursurile universitare, au putut să-și continue învățătura în școlile evreiești separate, aceasta se datorează, în cea mai mare măsură, acțiunilor Șef Rabinului dr. Alexandru Șafran.

Întâlnirea cu legionarul Ibrăileanu, ministru educației naționale, este consemnată în documente. Am tratat acest capitol în cartea jubiliară închinată șef rabinului dr. Șafran, de către Universitatea Bar-Ilan. Relațiile pe care șef rabinului Șafran a știut să și le creeze cu personalități influente, atât cât se poate vorbi de influență, în acele vremuri de urgie, au servit la ameliorarea condițiilor de viață ale evreilor amenințați zi de zi de măsuri din ce în ce mai aspre, luate împotriva lor. Cu toată atitudinea criticată până în zilele noastre a "Șfântului Scaun" în problema evreiască, pe vremea Holocaustului, șef rabinul Șafran a reușit să câștige înțelegerea Nuntăului Papal în România, Monseniul Cassullo, care a dat curs cererii șef rabinului Șafran, cerere mereu repetată, de a acționa în favoarea evreilor din România, care-și aveau existența amenințată. Arhiva Vaticanului desvăluie încet, încet, documen-

te ale timpului, care dovedesc cu prisosință rolul șef rabinului și al intervențiilor sale. Printre răspunsurile apologetice ale Vaticanului la atacurile adresate față de poziția sa de atunci, exemplul Cassullo este relevant ca un act de atitudine pozitivă și în același document se consemnează prietenia dintre Cassullo și Șafran. Puterea Curții Regale din România în perioada dictaturii antonesciene nu a fost prea servită de această situație. Respectul reciproc dintre rabinul Șafran, Rege și Regina Mamă, și înșăși întâlnirile dintre Majestate și șef rabin, sunt citate de Regele Mihai, în aproape toate interviurile date de Rege presei din România și din străinătate. De altfel, stima reciprocă se păstrează până astăzi. Șef rabinul Șafran nu a ezitat să apeleze la înalți prelați ai bisericii locale, deși capetele bisericii nu s-au dovedit binevoitoare față de evrei. Șef rabinul Șafran s-a văzut pus în situația de a ruga, în momente de criză chiar de a implora, și atunci când a întâlnit antipatie vădită, cum a fost în cazul Patriarhului Nicodim, cunoscut pentru poziția lui anti-evreiască, dr. Șafran nu a ezitat de a recurge la mustrare.

Una din acțiunile negaționiștilor este că, în timp ce Filderman adresa memorii bazate pe motive juridice, șef rabinul Șafran se milogea. Citez din procesul verbal încheiat la consfătuirea de la d-ul Zissu: "Eu știam că cei de la guvern mă chemase și vor să-mi dea această însărcinare, fiindcă mă știa adversar al dr-ului Filderman. Eu lupt într-adevăr de 25 de ani contra d-ului Filderman și vreau capul lui, înțeleg însă să nu-l primesc din partea guvernului, ci să mi-l iau sigur. Domnul Zissu spune că atunci când dr. Filderman a fost președintele U.C.E., d-sa, Zissu, ar fi avut informații precise și ar fi văzut o adresă făcută, dar nesemnată, prin care autoritățile vroiau înlăturarea dr. Filderman de la conducerea U.C.E. Domnia sa ar fi mers atunci la doctorul Filderman să-l informeze și să-l sfătuiască să demisioneze de bună voie de la conducerea U.C.E., predând conducerea d-ului șef rabin, întrucât împrejurările erau de așa natură, că intervențiunile nu mi puteau fi făcute pe baza revendicării, ci numai rugăminti, așa cum șade bine unui conducător religios. Domnia sa ar fi transmis această sugestie și domnului șef rabin.", închei citatul.

Cu toată experiența dezamăgitoare cu Patriarhul, atunci când s-a aflat că evreii din Ardealul de Sud urmează să fie deportați, dr. Șafran a apelat la Mitropolitul Bălan, preotul confesor al Mareșalului. A fost nevoie de un efort deosebit pentru a înfrânge atitudinea, la început, negativă a Mitropolitului. A fost nevoie de multă diplomație, dar și de întrebuințarea unor motive emotive, pentru a-l îndupleca.

Despre aceste întâlniri am aflat de la regretatul meu prieten, Israel Leiwandman-Levanon, care deși se afla în fruntea lui Mizrahi și era membru în executiva Zissu din ilegalitate și reprezentantul mișcării în Oficiul Palestinian, pe lângă c-a fost președintele Comisiei de ajutorare a deportaților în Transnistria, el nu a ezitat de a-l secolnda pe șef rabin, în calitatea sa de secretarul său, la toate aceste întâlniri. La schimbarea regimului în România, în 1944, Mitropolitul Bălan s-a văzut pus, la un moment dat, în situația de învinuit pentru crime de război. Mitropolitul a intervenit la șef rabinul Șafran, cerându-i să depună mărturie despre întâlnirea dintre ei și consecințele benefice în favoarea evreilor. Declarația de mai târziu a Mitropolitului Bălan, că dr. Șafran l-a salvat, a fost însoțită de o amplă descriere a acțiunii de convingere a șefului rabin, în urma căreia a intervenit la "Conducător".